

tette egyik osztálya tantervébe. Egy másik hallgató azért nem keres, mert vállalata nem támogatja, viszont személyes használatra valószínűleg igényel majd egy jelszót.

Az egyes intézményeknél tartott helyszíni tanfolyamokon nem készült statisztika arról, hogy hány végfelhasználó végez rendszeres keresést. Sokkal többet mondanak azonban az illető intézmények információs részlegeitől érkező észrevételek és a további végfelhasználói tanfolyamok iránti fokozott igények ugyanazoknál az intézményeknél. Az információs szakemberek szerint a tanfolyamok óta több

a munkájuk, a kutatók kérdései összetettebbek, és jobban át vannak gondolva. A végfelhasználóktól érkező észrevételek lelkesedést, megbecsülést és az új ismeretek iránti félelemmel vegyes bámulatot tükröznek. Mindezek alátámasztják a végfelhasználók képzésének szükségességét.

/PALMA, M. A.—SULLIVAN, Ch.: Meeting the needs of the end-user. = *Journal of Chemical Information and Computer Sciences*, 25. köt. 4. sz. 1985. p. 422—425./

(Novák Teréz)

Végfelhasználók oktatása online irodalomkutatásra

Az *American Cyanamid* vállalat kémiai kutatási részlegének információs szakemberei 1980 óta tartanak házon belül online tanfolyamokat az ott dolgozó kutató-fejlesztő munkatársaknak. A tanfolyamokon egy adott adatbázisra alkalmazva megtanítják a résztvevőknek valamely online rendszer parancsnyelvét, amellyel a végfelhasználók képesek célirányos online kereséssel rutin módon megtalálni azt az információt, amelyet korábban kézi irodalmazással kellett megkeresniük. A belső előadók által házon belül tartott tanfolyamok sok előnnyel járnak: igen nagy a rugalmasság a tanfolyamok időpontjának és tematikájának meghatározásában, az egyéni online gyakorlatok ütemezésében és általában abban, hogy a résztvevők igényéhez igazítsák az oktatás iramát.

A tanfolyamok két kivétellel a kémiai adatbázisokra korlátozódnak. Megkezdésük előtt két kérdőívet küldnek a résztvevőknek. Az első egy általános jellegű, amelyen választ kell adni arra, hogy milyen típusú információ érdeklí a felhasználót (kémiai reakciók, szintézis, felhasználás, cégekre, termékekre vonatkozó vagy piaci hírek, szabadalmak, statisztikák vagy egy szerző publikációi), milyen gyakran végez információkeresést, és milyen forrásokat használ a leggyakrabban. A második kérdőív irodalmazási feladatokat tartalmaz, amelyeket a nyomtatott *Chemical Abstracts (CA)* referálólap segítségével kell hagyományos módon elvégezni. A kérdések megválasztásával igyekeznek rávilágítani arra, milyen típusú információ kereshető meg manuálisan könnyen a CA-ban, és mi kereshető meg nehezebben. A kérdéseket úgy állították össze, hogy a CA valamennyi indexét használni kelljen megválaszolásukhoz, így az *Index Guide*-ot (útmutató az

index használatához), a képletmutatót, a szerzők és a tárgy szerinti mutatókat, valamint a szabadalommutatót. Néhány tipikus kérdés:

- ◆ Van-e közlemény az isokumarin előállítására?
- ◆ Keresse meg a *Journal of Organic Chemistry* c. folyóiratban megjelent, a 4(5H)-oxazolonokra vonatkozó közleményeket!
- ◆ Létezik-e a 7 831 844 számú japán szabadalmnak USA-beli ekvivalense?
- ◆ Keresse meg Harry B. Mark Jr. cikkeit!
- ◆ Van-e közlemény a $C_6H_5-CH=CH_2$ képletű vegyület előállítására 1977 óta?

Ez a gyakorlat megmutatja a felhasználóknak, hogy valóban kapcsolat van a CA nyomtatott és elektronikus változata között. Ugyanezeket a példákat használják a tanfolyamon demonstrálásra, illetve az egyéni online gyakorlatokhoz.

A bibliográfiai keresést általában a Dialog rendszeren oktatják. Ennek oka egyrészt az, hogy az oktatók ezt a rendszert ismerik a legjobban, másrészt a Dialogon található sokféle adatbázis a felhasználóknak a CA tárgykörén kívül eső információk iránti igényét is kielégíti.

A tanfolyam három kétórás foglalkozásból áll, amelyek révén egyéni gyakorlati lehetőséget adnak, és a hallgatók házi feladatokat is kapnak. Az egyes foglalkozások között legfeljebb két nap telik el.

Az első foglalkozáson a Dialog rendszert és alapparancsait (**begin, expand, select, combine, type, print, end/save**), a Boole-operátorokat, a be- és kikapcsolódási eljárást és a rendszer hibaüzeneteit, valamint a *Chemical Abstracts* bibliográfiai adatbázist, a rekordok és az alapszótár felépítését és a nyomtatási formátumokat mutatják be.

tette egyik osztálya tantervébe. Egy másik hallgató azért nem keres, mert vállalata nem támogatja, viszont személyes használatra valószínűleg igényel majd egy jelszót.

Az egyes intézményeknél tartott helyszíni tanfolyamokon nem készült statisztika arról, hogy hány végfelhasználó végez rendszeres keresést. Sokkal többet mondanak azonban az illető intézmények információs részlegeitől érkező észrevételek és a további végfelhasználói tanfolyamok iránti fokozott igények ugyanazoknál az intézményeknél. Az információs szakemberek szerint a tanfolyamok óta több

a munkájuk, a kutatók kérdései összetettebbek, és jobban át vannak gondolva. A végfelhasználóktól érkező észrevételek lelkesedést, megbecsülést és az új ismeretek iránti félelemmel vegyes bámulatot tükröznek. Mindezek alátámasztják a végfelhasználók képzésének szükségességét.

/PALMA, M. A.—SULLIVAN, Ch.: Meeting the needs of the end-user. = *Journal of Chemical Information and Computer Sciences*, 25. köt. 4. sz. 1985. p. 422—425./

(Novák Teréz)

Végfelhasználók oktatása online irodalomkutatásra

Az *American Cyanamid* vállalat kémiai kutatási részlegének információs szakemberei 1980 óta tartanak házon belül online tanfolyamokat az ott dolgozó kutató-fejlesztő munkatársaknak. A tanfolyamokon egy adott adatbázisra alkalmazva megtanítják a résztvevőknek valamely online rendszer parancsnyelvét, amellyel a végfelhasználók képesek célirányos online kereséssel rutin módon megtalálni azt az információt, amelyet korábban kézi irodalmazással kellett megkeresniük. A belső előadók által házon belül tartott tanfolyamok sok előnnyel járnak: igen nagy a rugalmasság a tanfolyamok időpontjának és tematikájának meghatározásában, az egyéni online gyakorlatok ütemezésében és általában abban, hogy a résztvevők igényéhez igazítsák az oktatás iramát.

A tanfolyamok két kivétellel a kémiai adatbázisokra korlátozódnak. Megkezdésük előtt két kérdőívet küldnek a résztvevőknek. Az első egy általános jellegű, amelyen választ kell adni arra, hogy milyen típusú információ érdekli a felhasználót (kémiai reakciók, szintézis, felhasználás, cégekre, termékekre vonatkozó vagy piaci hírek, szabadalmak, statisztikák vagy egy szerző publikációi), milyen gyakran végez információkeresést, és milyen forrásokat használ a leggyakrabban. A második kérdőív irodalmazási feladatokat tartalmaz, amelyeket a nyomtatott *Chemical Abstracts (CA)* referálólap segítségével kell hagyományos módon elvégezni. A kérdések megválasztásával igyekeznek rávilágítani arra, milyen típusú információ kereshető meg manuálisan könnyen a CA-ban, és mi kereshető meg nehezebben. A kérdéseket úgy állították össze, hogy a CA valamennyi indexét használni kelljen megválaszolásukhoz, így az *Index Guide*-ot (útmutató az

index használatához), a képletmutatót, a szerzők és a tárgy szerinti mutatókat, valamint a szabadalommutatót. Néhány tipikus kérdés:

- ◆ Van-e közlemény az isokumarin előállítására?
- ◆ Keresse meg a *Journal of Organic Chemistry* c. folyóiratban megjelent, a 4(5H)-oxazolonokra vonatkozó közleményeket!
- ◆ Létezik-e a 7 831 844 számú japán szabadalomnak USA-beli ekvivalense?
- ◆ Keresse meg Harry B. Mark Jr. cikkeit!
- ◆ Van-e közlemény a $C_6H_5-CH=CH_2$ képletű vegyület előállítására 1977 óta?

Ez a gyakorlat megmutatja a felhasználóknak, hogy valóban kapcsolat van a CA nyomtatott és elektronikus változata között. Ugyanezeket a példákat használják a tanfolyamon demonstrálásra, illetve az egyéni online gyakorlatokhoz.

A bibliográfiai keresést általában a Dialog rendszeren oktatják. Ennek oka egyrészt az, hogy az oktatók ezt a rendszert ismerik a legjobban, másrészt a Dialogon található sokféle adatbázis a felhasználóknak a CA tárgykörén kívül eső információk iránti igényét is kielégíti.

A tanfolyam három kétórás foglalkozásból áll, amelyek révén egyéni gyakorlati lehetőséget adnak, és a hallgatók házi feladatokat is kapnak. Az egyes foglalkozások között legfeljebb két nap telik el.

Az első foglalkozáson a Dialog rendszert és alapparancsait (**begin, expand, select, combine, type, print, end/save**), a Boole-operátorokat, a be- és kikapcsolódási eljárást és a rendszer hibaüzeneteit, valamint a *Chemical Abstracts* bibliográfiai adatbázist, a rekordok és az alapszótár felépítését és a nyomtatási formátumokat mutatják be.

A második foglalkozáson a házi feladatok különböző megoldási lehetőségeinek megvitatása után a csonkolást és a maszkolást, a helyzeti operátorokat (W), (L), (S), az adatmezőre való korlátozást lehetővé tevő prefix és suffix kódokat, a **limit** parancsot és a CA-szekciók keresését ismertetik.

A harmadik alkalommal az előző foglalkozáson feladott házi feladatok megbeszélése után a következő adatbázisok rövid áttekintése kerül sorra: Chemname, Chemsearch, Chemsis, Chemzero, Claims és Chemical Industry Notes. Ennek során ismertetik az adatbázisok adatmezőit, vegyületek keresése esetén összehasonlítják a keresési lehetőségeket a nyomtatott Chemical Abstractsben végzett kereséssel. A részletek ismertetésére a rendelkezésre álló idő nem elég, ezért tudatosítják a hallgatóságban, hogy az egyik adatbázisnál megtanult parancsok és keresési eljárások a többi adatbázisra is alkalmazhatók. Kiemelik a Dialog keresési segédleteinek – az adatbázis-leírások és az adatbázis főbb jellemzőit tartalmazó összefoglaló lapok, *bluesheet*-ek – fontosságát a keresési stratégia megfogalmazásában. Ezután a hallgatók maguk által választott kérdéseken gyakorolhatnak irányítás mellett vagy teljesen egyedül. A hallgatók írásos segédanyagot is kapnak, amely a keresés megszervezéséhez nyújt segítséget, és keresés közben könnyen használható formában tartalmazza a parancsok leírását. A segédanyag részei a házi feladatok és megoldásuk.

A *CAS Online* rendszerben a szerkezeti képlet szerinti (szubstruktúra) keresés oktatására két alkalommal a *Chemical Abstracts Service*-től hívtak meg előadót. Meglepetésre ezek a tanfolyamok nem voltak olyan sikeresek, mint az várható lett volna egy olyan rendszer esetén, amely a vegyészeti szemlélethez legközelebb álló szerkezeti képletek keresését teszi lehetővé. A résztvevők túl soknak találták az egynapos tanfolyamon leadott információ mennyiségét, kevésnek az egyéni gyakorlásra és a hallgatók "megemésztésére" rendelkezésre álló időt.

A szabadalmi ügyvivőknek a *Dialog* rendszer *Patlaw* adatbázisa online kereséséről tartott tanfolyam sem bizonyult sikeresnek. A részt vevő hat hallgató a tanfolyam elvégzése után folytatott ugyan néhány online keresést, de azóta egyáltalán nem használja a rendszert.

A vállalat szabadalomjogi részlegének kérésére az ott dolgozó hét szabadalmi ügyintézőnek szerveztek egy félnapos tanfolyamot szabadalomcsalád-keresésről a *Derwent* adatbázisban, az *SDC Orbit* rendszerben. A szabadalomcsalád-keresés lényegének, a *Derwent* adatbázisnak és az *SDC Orbit* rendszernek a bemutatása után szó esett a beviteli és kiviteli formátumokról, a be- és kikapcsolódási eljárásról, majd sor került az egyéni gyakorlásra. Megér-

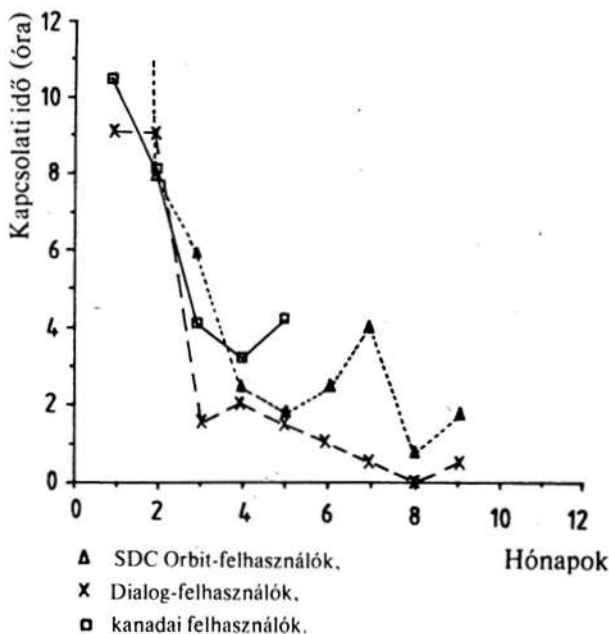
tették a hallgatókkal, hogy negatív eredmény esetén ellenőrizni kell, nem volt-e hibás a bevitel, és azt, hogy a *Derwent* adatbázis mellett más adatbázisban is található szabadalmi információ. E tanfolyam igen sikeresnek bizonyult, és a hallgatók azóta is állandó használói a rendszernek. Az *1. táblázat* összegezi az eddigi tanfolyamokon részt vevők számát.

1. táblázat

A tanfolyamokon részt vevők száma

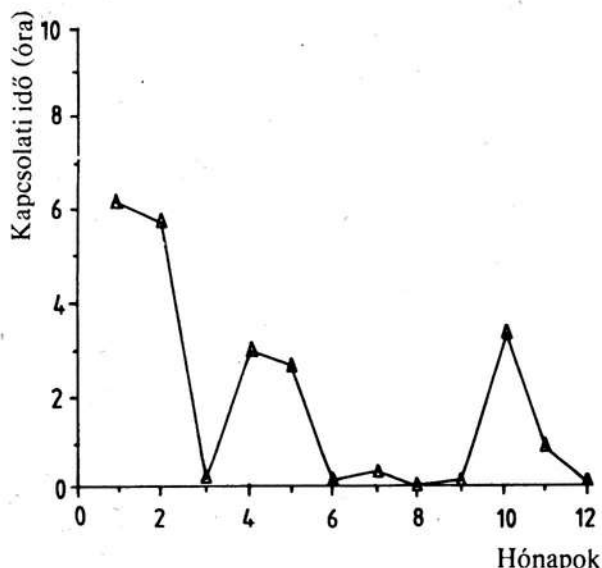
	Adatbázisrendszer	A hallgatók száma
Vegyészek	CA – Dialog	26
	CA – SDC Orbit	22
	CA – CAS Online (szerkezetkeresés)	9
Szabadalmi ügyvivők Ügyintézők	Patlaw – Dialog	6
	Derwent – SDC Orbit (szabadalomcsalád)	7

A tanfolyamok sikerességének mérésére megvizsgálták, hogy a tanfolyam után havonként hány órát fordítottak online keresésre az egyes tanfolyami csoportok hallgatói. Az eredmény valamennyi csoportnál hasonló volt, a kezdeti lelkesedésből fakadó felfutás után a felhasználás erőteljesen csökkent, amint ezt az *1. ábra* mutatja. Az egyes csoportokon belül egy vagy két munkatárs végez rendszeres keresést, a hallgatóság többsége a második vagy harma-

1. ábra Kémiai adatbázisok keresése

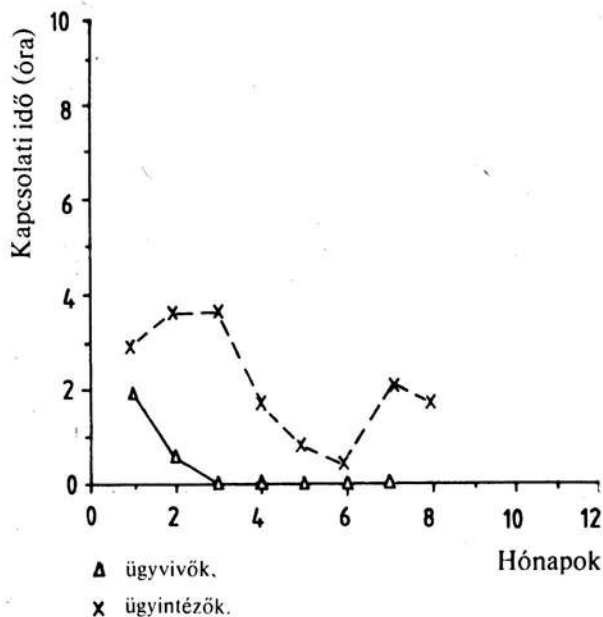
dik hónap után teljesen felhagyott a kereséssel. A CAS Online rendszert, amelynek használtsága a 2. ábrán látható, csupán két kutató használja. A szabaddalmi ügyvivők rövid időn belül abbahagyták az online keresést (3. ábra), míg az oktatásban részt vett hét ügyintéző közül négy rendszeres felhasználó maradt.

2. ábra A CAS Online használtsága

A program folytatását indokolja, hogy a hallgató-ságból kialakult egy felhasználói csoport, amely saját célra azóta is végez kereséseket. Valamennyi résztvevő másképp értékeli azóta az információs tevékenységet. Megértették, hogy a téma, a források, az adatbázis szerkezetének és tartalmának ismerete fontosabb, mint egyszerűen megtanulni néhány parancsot és a terminál működtetését. Jobban értékelik a szellemi munkát és a tervezést, ami egy jó keresés végrehajtásához szükséges. Most már átlátják, miért tarthat egy keresés öt percnél tovább, annak ellenére, hogy számítógéppel történik, és jobb áttekintésük van az elérhető információforrásokról. A végfelhasználók oktatása nem utolsósorban jó propagandaeszköz is.

Annak, hogy a kezdeti lelkesedés után a végfelhasználók nem használják nagyobb mértékben

3. ábra A szabadalmi részleg felhasználása

ezeket a rendszereket, több oka van. Mindenekelőtt a kutatók információszükséglete nem eléggé állandó ahhoz, hogy gyakran kelljen használniuk az online rendszereket, ami elősegítené a kereséshez szükséges ismeretek frissen tartását. Folyamatos gyakorlás hiányában minden újabb kereséskor az ismereteket újra meg kell tanulni. Másrészt a rendszerek és az adatbázisok felépítésének összetettsége és az ugyanakkor rendelkezésükre álló kitűnő információs szakembergárda csökkentik a kutatók készségét saját keresések végzésére. Végül a legtöbb kutató a saját munkáját érdekesebbnek, fontosabbnak tartja, és ha az online keresést nem tudja könnyen, jól elvégezni, nem fog időt elvonni erre a rendszeres munkájától. Az elmondottak ellenére, ha a felhasználók igénylik, a Cyanamid folytatni fogja ilyen irányú képzésüket.

/REITER, M. B.: Can you teach me to do my own searching? Or tailoring online training to the needs of the end-user. = *Journal of Chemical Information and Computer Sciences*, 25. köt. 4. sz. 1985. p. 419-422./

(Novák Teréz)